

Yunus Emre

Niyazi-i Mısri Şerhi

Çıktım erik dalına anda yedim üzümü

Bostan ıssı kakıyıp der ne yersin kozumu

İlk beyitten murad olunan, her amelin ağacının belli bir meyvesi olduğudur. Zahirde her meyvenin belli bir ağacı olduğu gibi, aynı şekilde, her amelin kendine özgü bir aleti vardır, onunla ortaya çıkar. Örneğin, zahir ilminin ortaya çıkma aleti dilbilgisi, mantık, adab, kelim, maâni, usul, hadis, tefsir, felsefe, matematik ve astronomidir. Ve batın ilminin ortaya çıkmasının aleti, öncelikle, sürekli ihlas içre olmaklık [hulus-i daim] ve mürşid-i kamilin nefesi ile sürekli zikir ve az yeme ve az konuşma ve az uyuma ve halktan uzak durmadır [uzlet-i ani'l enam]. Ve hakikat ilminin ortaya çıkmasının aleti, dünyayı terketme ve ahireti terketme ve terki terketmedir.

İmdi, Aziz [Yunus Emre Hazretleri] kuddise sırruhu, “erik,” “üzüm” ve “ceviz” ile şeriat ve tarikat ve hakikat’a işaret eder. Çünkü eriğin dışı yenir, içi yenmez. Erik gibi olan bütün meyveler amelin zahirine misaldir. Ve üzüm, amelin batınına misaldir. Çünkü, üzüm yenir ve ondan aynı zamanda çeşit çeşit nimetler zuhura gelir. Sucuk ve kefter ve reçel ve turşu ve sirke ve bunların benzeri birçok nimetler ortaya çıkar. Ama içinde bir miktar riya ve kendini beğenmişlik [ucb], tezkiye vardır. Çekirdeği olmasından dolayı, batın ilmi denilir, hakikat denilmez. Ve hint cevizi katıksız hakikate misaldir. Çünkü, cevizin içinde asla yabana atılacak [yani, değersiz olarak kabul edilebilecek] bir şey yoktur. Hem yenir, hem de nice hastalıklara şifa olur. İmdi, bir kimse erik isterse, erik ağacından istesin. Ve üzüm isterse, bağdan istesin. İmdi, her kim üzümü erikte ararsa, o kimse ahmaktır ve boş yere zahmet çeker. Emeği boşunadır. Ondan ortaya çıkan zahmet ve meşakkattir. İmdi, bu bilindi ise, bunu da bil ki, bir kimse zahir ilminin salâhını ve fesâdını bilmek isterse, onu elbette şeriat’tan ister ve fıkıh kitaplarına başvurur. Ondan bilip ve öğrenip amel eder.

Ve eğer bâtin ilminin ve hakikat'ın salâhını ve fesâdını ve tenezzül ve terakkisini bilmek isterse, mürşidin telkini ile ve usul-i esma ile gönül kitabına ve tabir ilmine başvurur. Her gün rüyada ne görürse mürşidine arz eder ve o da ona bulunduğu halleri beyan eder. Ondan o müşkil de kalkıp ihlas ile süluk eder. Ve bir kimsedeki hakikat ilmi, nefsin bilinmesidir ve bu da Rabb'in bilinmesinin ta kendisidir. Ve bu ilmin deneyimlenmesini [zevk] ve halini isterse, bunun gerçekleşmesi, mürşid-i kamil terbiyesiyle zor-gelen riyazet ateşiyle nefsin bütün vasıflarını ve beşeriyet ve enaniyet ahlâkını yakıp, gönlünden Allah'tan gayrı olanları [masiva] bütünüyle çıkarmakla ve gölgeden ibaret olan varlığı [vücut-ı zıll] yok ettikten sonra hakiki varlığın [vücut-i hakiki] ta kendisi olup, fenası bekanın ta kendisi olmakla olur.

İmdi bu üç ilmin başka başka yolları vardır. Yoluyla istenirse, az zamanda istediğinin gerçekleşmesi ümit olunur. Nitekim, erik ve üzümün ve cevizin başka başka ağaçları olup herbiri kendi ağacından istendiği gibi, bu bâtin ilmi ve hakikat ilmi de erbabından istenir. Örneğin bir kimse zahir ilmi çalışırken, “ben batın ve hakikat ilmimi, zahir ilmi ile idrak ederim” dese ve bu şekilde çok zahmetler çekse, örneğin, kendince esma'ya devam etse ve oruçlar tutsa ve halvetler ve uzletler etse, bu kişinin misali erik ağacından üzüm talep etmeye benzer.

Bostan sahibi ile kastedilen mürşid-i kamil'dir. “Niçin yersin cevizimi” diye azarlaması, tenbihtir. Ki, “niçin olmaz yere riyazet ve eziyet ve meşakkat çekersin; sen bu üç ilmi tek bir yoldan elde edeceğine mi sanırsın; onların herbirinin başka başka zevki ve ameli ve vakti ve öğretmeni ve mürşidi vardır,” diyerek, mürşid-i kamil bunlar gibi kendince süluk edenleri gördüğünde, “niçin böyle yaparsın, öncelikle sana lazım olan her meyvanın hangi ağaçtan bittiğini bilmendir. Ondan sonra amele sarıl,” diye azarlar. Senin salık olmağın, bir kimsenin bir başkasının bahçesine girmesine ve çıkıp ceviz taşlamasına ve bostan sahibinin onu görmesine ve taşıyıp, “niçin yersin cevizimi” demesine benzer. Çünkü hakikat ilmi, mürşid-i kamil'in ilmi ve mülküdür ve onun ilmimi ve aletini mülk edinmek ve istidat hasıl etmek mürşid-i kamil'in izin vermesiyle ve terbiyesiyle ve zor gelen riyazet etmekle ve ona bütünüyle teslim olmakla olur. Ve, aynı zamanda, kendi renginden çıkıp mürşidin renğiyle aynı renk olmakla olur. İmdi, mürşid-i kamil, bir kimsenin

kendiliğinden esmaya devam ettiğini ve riyazet yaptığını görse, ona “sahibinden izinsiz bahçeye niçin hırsızlığa girersin?” der.

İmdi, tarikat ve hakikat ilmi, mürşid-i kamil’in bahçesi ve mülküdür. Onun izniyle esma’ya devam etmek ve riyazet etmek o bahçenin kapısıdır. Her kim ki, kendiliğinden süluk ederse, bir başka kimsenin bağına hırsızlığa girmiş gibi olur. Bunun hariçte bir misali de şuna benzer: Bir kimse bir sürü marangoz aletini pazardan satın alsa ve kendiliğinden marangozluk yapmak istese, o kimse o sanatı işlemeye giriştiğinde, her dilediği işte hangi aleti kullanacağını bilmez. Bir usta marangoz onu görse, “bre sanat hırsızı, bizim sanatımızı çalmak mı istersin, bu bizim aletlerimizi sen niçin aldın?” der. Her ne kadar kişi o aletleri pazardan kendi parasıyla almışsa da hangi aletin nerede kullanılacağını bilmediği için ona sanat hırsızı derler. Ve kendi başına süluk edene tarikat hırsızı derler. İmdi, Aziz’in bu beyitten muradı, “şeriata ve tarikata ve hakikata kendi bildiğimle amel etmekle ulaşırım” diye çabalayanların ahvalini misal yoluyla beyan etmektir. Yani mesela böyle olan kimsenin hali, hangi meyvenin hangi ağaçtan yetiştiğini bilmeyip, gönlü üzüm istediğinde erikte yetişir sanıp, erik ağacını ceviz ağacı sanıp, ceviz ağacından erik talep eden kimseye benzer ve mürşidsiz tarikat ve hakikat yoluna gidenler buna benzerler, demek olur. Örneğin, kör olan bütün renkleri siyah sandığı gibi, mürşidsiz süluk edenler de köre benzerler. Bütün taraflar birdir sanırlar. Bütün meyvelerin bir ağaçtan ortaya çıktığını kıyas edenler gibidir. İmdi Yunus Emre Hazretlerinin, kuddise sırruhu, bu hali kendine nisbet etmesi şundandır ki, kendisi bir zaman böyle mürşidsiz çalışıp, bir şey elde edemeyip, sonra bir mürşide varıp kemal mertebeye teslim olduktan sonra usul-i esmaya devam edip seyr-i süluk ettiğini beyan eder. Ve şu da olabilir ki, kendi yüzünden başkalarına dokundurma ve tenbih ola.

Kerpiç koydum kazana poyraz ile kaynattım

Nedir diye sorana bandım verdim özünü

Yunus Emre Hazretlerinin, kuddise sırruhu'l aziz, bu beyitten muradı kendiliğinden riyazet edenlerin riyazetinin sonucunu benzetme yoluyla beyan etmektir. Yani, bu, poyraz ile çamuru kaynatıp yemeye ve yedirmeye benzer. Çünkü bir kimse kendi ne yerse, isteyene de ondan verip yedirir. İmdi, poyraz yemeği pişirmeyip dondurur. Çamur da, diyelim ki caiz olsa, yemeğe yaramaz. Bunun gibi riyazetlerden ruhun gıdası ortaya çıkmadığı gibi, ruh gıdası olmayınca marifetullah ve Rabbanî ilhamlar ve ilahi varidatlar da ortaya çıkmaz. Gıda olmak bir yana, çamur yiyenlerde bedensel hastalık ortaya çıktığı gibi, mürşidsiz kendiliği ile riyazet eden kimselerde de o riyazetinden kalp hastalığı ortaya çıkar. Örneğin, kötü huy, şeytanî vesvese ve kötü fikirler ve benzerleri ortaya çıkar. Hatta bunlar kalbi ve ruhu öldürücü ve engel olabilirler. Poyraz ile kaynattım dediği maye-i Muhammedî'den gelen mürşidin telkininin onlarda olmadığına işarettir. Ve bunun misali, kış günlerinde meyvenin ortaya çıkmamasıdır. İmdi, kendince mücahede etmesiyle bir şey ortaya çıkmaz. İmdi, mürşidin nefesinin ateşinden, telkin çakmağı ile talibin kalbinin kulağına bir kıvılcım erişmezse veya kâmilin billur nazarına talip kendini tam teslimiyet ile mukabil kılmazsa, emeği boşadır. Ve her ne kadar çabalarsa çabalasın boşunadır. O ateşi bulup çiğlerini pişiremez. Nitekim ocağa yüzünü tutmayan, her ne kadar üflese ocağı yakamaz ve yemeği pişiremez. Çamur yemesi lazım gelir. Ve bunların benzeri kimseler daima çamur yerler ve sonunda sapkınlığa düşerler ve –Allah saklasın– kendilerine muhtaç olanlara da çamur yedirirler. Çoğunlukla sapkınlığa düşenler bunlardan zuhur eder. Bir ehl-i süluk bunlardan birine rastlarsa o kişiyi kar gibi savurur ve buz gibi dondurur. Süluk ehlinin bunun gibi olan her soğuk nefesliden sakınması lazımdır. Aziz'in bu beyitten muradı, talib'i kendince mücahededden korumak ve alıkoymaktır. Ve kolay aldatılabilen saf talipleri, bu gibi kimselere yaklaşımdan alıkoymaktır.

İplik verdim çulhaya sarıp yumak etmemiş

Becid becid ısmarlar gelsin alsın bezini

Aziz'in bu beyitten muradı, nâkıs [yani, eksikli] mürşidin ahvalini beyandır. Talib kemâl bulmadan, ona hilafet teklif eder. İmdi, kişi mürşidin Hakk'a vasıl olduğunu bildikten sonra, mürşide kendini teslim etmelidir. Yoksa, her mürşide gönül vermemelidir. Kâmil ve akıllı bir üstad ve kâmil bir mürşid bulmaya çalışmak gerekir. Ve talibin kalb-i perişan mürşide kendisini teslim etmemesi gerektiğini beyan buyururlar. Çünkü, talib, kalbinin selamet bulması için bir kalb-i perişan mürşide kendini teslim ederse, o derdli talib henüz birine derman bulmadan ve dahi kalbine ilaç etmeden kendisine hilafet teklif eder ve "sen hilafet makamına erdin, işin tamam oldu, gel halife ol" der. Bundan bilindi ki, kendisi nâkıstır. Çünkü iplik ilk ayırım'a [tefrika-yı ula] işaret eder, yumak cem haline işaret eder ve bez olmak da cemden sonraki fark'a [fark-ı bade'l-cem] işaret eder ki, kemâl bundadır.

Aziz'in, kuddise sırruhu, bu beyitten muradı, talibin şeyhine teslim olmaktan maksadının ne olduğunu bildirmektir ki, talib uyanık [âgâh] olup maksadın ne olduğunu bilsin ve mürşide vardığı zaman o şeyhi ve mürşidi kim ise kâmil mi değil mi malum olsun. Çünkü kendisi derdi bilmeyince dermânı bulamaz. Öncelikle, talibin bilmesi gerekir ki, mürşide varma amacı kendi varlığında bilkuvve konulmuş olan kemâlat-ı insaniyye her ne ise, bunun bilfiil vücuda gelmesine çabalamaktır. Mesela, bir çekirdek kendisini bağcıya teslim eder ve hal diliyle bağcıya şöyle der: "Ey bağcı, lûtfeyle bana, bir hoşça terbiye et. Öyle ki, içime konulan bilkuvve kemâlatım dışa çıksın, birim bin olsun ve sen de bana kemâl ile yâr olasın. Öyle ki, ben de kemâl bulayım ve benden meyve zahir olsun."

İmdi, bahçenin iyisi terbiyesinden bellidir. Ama Aziz'in, kuddise sırruhu, bu beytini "İplik verdim çulhaya sarıp yumak etmemiş / Becid becid ısmarlar gelsin alsın bezini" diye temsil eylemesi gayet latiftir. Çünkü kemâlat-ı insaniyye'de etvâr ve menâzil çoktur. Ama usulü üçtür. Biri fark ve biri cem ve biri de cemü'l-cem'dir ki, meşâyih ona fark-ı bade'l-cem [yani, cem'den sonra fark] derler.

İmdi, iplik fark'a işaretler. Yumak cem'e işaretler. Bez, cemü'l cem'e işaretler. Asıl maksat ise ipliğin yumak olması değildir. İstenen, bez olmasıdır. O ise yumak etmemiş, "gel al bezini" der. Nâkıs şeyhle nâkıs tâlibin hali bu minval üzeredir. Tâlib kemâl bulmadan, ona hilafet teklif eder. El ıyâz u billâhi Teala bu akıllıca iş gören nâkıs şeyhlerden sakınmak gerekir. İmdi, Hakk'ı anlamak kolaydır, çünkü şahidleri ve delilleri çoktur. Hakk'a vasıl olduktan sonra dönüp halk'ı bulmak güçtür. Çünkü müstakil varlığı yoktur. Kemâl ise, yine dönüp halk'a gelip, halk'ı Hak ile bilip; Hakk'ı halk'a ve halk'ı Hakk'a ayna bulup iki olanın birliği ile ötekenden örtülü [mahcub] olmamaktır. İmdi, henüz benim kalbimin perişanı dururken ve işimden bir işim bitmeden "sen kâmil oldun" diyerek, beni boş sözlerle "halife ol" diye kendi gibi şöret esiri edeyim der ve çabuk çabuk ısmarlar. Ve burada, Aziz, kuddise sırruhu, gayet ince bir şekilde apaçık kılar ki, mürşid ile talibin muradı ve amacı birbirinden farklıdır ve mürşidin uzak olduğuna, talibin mürşidin halini bildiğine ve mürşidin talibin halini bilmediğine işaretler. Çünkü talib kendinin "yumak" haline gelmediğini ve kemal bulmadığını bildi. Mürşid ise talibin bu halde olduğunu bilmedi. Ya da, olabilir ki, mürşid talibin ahvalini bilir ama, "bir vasıta ile kendisine hilafet teklif edeyim, göreyim kendisinin kemâl bulmadığını bilir mi ve kendisine halife ol dediğime aldanır mı" diye böyle yapar.

Bu bîçare fakir, Yunus Emre Hazretlerinin bu dokuz beyitini bazı ihvanın isteğiyle şerh etmeye ve açıklamaya girişmiş ve sekiz ay kadar kağıtlar arasında şöyle perişan kalmıştı — acaba Aziz'in muradı üzere oldu mu yoksa olmadı mı diye. Bir gece Yunus Emre Hazretlerini gördüm. Bu fakire büyük bir gülyüzlülük gösterip, "Benim bu sözlerime yazacağın şerhi ve dediğin latif manaları fukaradan ve taliblerden esirgeme, ver faydalansınlar" diye tenbih buyurdu. Ve bu fakire, "Benim 'iplik verdim çulhaya..' beyitine yazdığın manayı yazma, işte şu manayı yaz" diyerek yazacak sözü beyan buyurdular. Çünkü bu beyite bir başka mana yazmış idim, ondan vazgeçilip bu mana yazıldı.

Bir serçenin kanadın kırk kağıya yüklettim

Çifti dahi çekmedi şöyle kaldı kazını

Bu beyit tarikat ilminin şerefini ve gereğini ve süluk ehlinin süluka istekli olmasını [tergib] beyan eder. Ve aynı zamanda da zahirin düzeltilmesinden sonra batın tarafına ihtimamın fazla olması gerektiğini beyan eder. Çünkü ilmin zahirinin kolay, batınının ziyade olması gerektiğini beyan eder. Çünkü, ilmin zahirinin kolay, batınının ziyade güç olduğunu bildirir. İmdi kağı ile yürümek zahir ilmine misaldir. Kanat ile uçmak batın ilmine misaldir. İmdi, batın ehlinin ilmi, zahirîn olan ehl-i riya'ya fazlasıyla ağır gelir. Çünkü riyalı amel kolaydır ve her ne kadar çok olsa da değeri azdır. Ve ihlas ile olan amel güçtür ve ağırdır ve her ne kadar az olursa da değeri fazladır — altın gibi. “Bir saatlik tefekkür bin saatlik ibadetten hayırlıdır ve rahmanî bir cezbe insanların ve cinlerin bütün amellerine denktir.” Ve dahi bunlarda terk vardır. Ameli, kağı ile gitmek gibi değildir. Çünkü tarikat ehlinin ilk ameli dünyayı terktir. Terk ise melekut alemine doğru uçmaya kanattır. Murad, yakîn ile tayin olunan ibadettir. Beyit:

Lehüm ecnihatün yetatîrûn bihâ ve bigayrı

Rişin ilâ melekûti Rabbi'l-alemina

Yani, tarikat ehlinin kanatları vardır, tüyü yoktur. Çünkü nurdandır. Melekut alemine doğru uçarlar. O kanatlar bunlarda terkleri sebebiyledir. Ve şeyhlerin telkini ile ve maye-i Muhammedî ile usul-i esma'ya devam ile ve şer'i riyazet ile oluşurlar. Sonuçta, tarikat ehlinin en aşağısının ihlasını ve sıdkını ve nefsinin ve hüsn-ü itikadını kırk âbid'in gönlü çekemez. Çünkü bunlarda [yani, tarikat ehli olanlarda] terk vardır. “Dünya sevgisi her kötülüğün başı ve dünyayı terk ise her ibadetin başıdır.” Bir kimse, “nohut kadar cevheri kırk kağıya yüklettim, çekemedi” dese, bundan kastettiği o cevherin kıymetidir. Yoksa yüz bin altınlık cevheri kırk-elli kağıya yükletmek olasıdır. Bu benzetme hal ehlinin en aşağı mertebesinde olanlar içindir. Çünkü serçe kuşların en zayıfıdır, uzak seferlere varamaz. Yüce mertebede olanlar ise doğanlar ve şahinler gibidir. Onların birinin ilmi ve yakîni ve zevki yüz bin âbid'in yakînlerinden ve amellerinden fazladır. Ve onların kanadını değil kağı, belki yer ve gök ve Arş ve Kürsî çekemez.

Bir sinek bir kartalı salladı urdu yere

Yalan değil gerçektir ben de gördüm tozunu

Bu beyit bazı riyaset ve makam sahipleri ve ilimde kâmil geçinen dünya leşi kuzgunlarının ve tarikat ehlini inkar edenlerin hallerini ve görünüşte hor ve hakir ve fakir, miskîn gezen arif ve zarif kişiler topluluğunun kemâllerini beyan eder. Yani, bunların fakr u fenasını ve alçalma [tezellül] ve meskenetini görüp istihza yoluyla onlara bazı sorular sorup, onlardan birisi bunların gözüne sinek kadar görünmeyip, arifler ile söze ve irfana geldiği zaman, sinek misali olan fakir ve hakir dervişin, şahin misali olan zahir ulemasını kartal gibi kaldırıp yere vurduğunu beyan eder. Yani, “görünüşte hor olan derviş azamet ve şöhret sahibi olan ve zahir ilminde fâzıl ve kâmil olan falanca efendiyi yenip susturdu,” diye beyan eder. “Ben de gördüm tozunu” demekle, Aziz, kuddise sırruhu, kendinde olan ahvali beyan eder. Çünkü kendileri de ümmi olup, zahirde hal fakiri olan nice zahidler ve âbidler ve alimler onu susturmak için bazı sorular sorduklarında, Aziz, kuddise sırruhu, sorularına cevap verdikten sonra kendileri de zahir ulemasına bazı sorular sorduklarında zahir ulemasının kendine cevap vermede aciz kaldıklarını beyan eder. Yani bu, “o hal bana da vaki oldu; onlar gibi kartallara ben de rasgeldim” demektir. Çünkü, hadis-i şeriflerde buyurulmuştur ki, bir kimse kırk gün halis ve muhlis olarak sabahlarsa, ilim pınarları onun kalbinden diline akar. İmdi, bunların bazısı kırk hafta ve bazısı kırk gün ve bazısı kırk ay ve bazısı da kırk yıl ihlas ile sabahlamışlardır. Ya ömründe kırk gün ihlas üzere olmayan boş gönüllere galip olmaları şaşılacak bir şey midir? İmdi, kartalın ve kuzgunun bal arısı ile ne münasebeti vardır? Kartal her ne kadar büyük ise de yediği leştir ve kendinden çıkan da leştir. Ama bal arısı ne kadar görünüşte küçük ise de yediği güzel kokulu çiçektir ve kendisinden çıkan da güzel, lezzetli ballardır. İmdi, doğan ve şahin ve kuzgun gibi olanlarla hiçbir münasebeti olmadığı ortadadır.

Bir küt ile güreştim elsiz ayağım aldı Anı da basamadım göğündürdü özümü

Bu beyitten muradı, yukarıdaki beyitten bir miktar anlaşılır. Ama Aziz, kuddise sırruhu, yine taliblere nefsin kırılması yolunu öğretip şöyle buyururlar:

“Bir küt ile güreştim” sözüyle demek istenen nefs-i emmaredir ki, gözüne şehvet sevgisi süslü görünmüştür. Sürekli bir şeyleri arzu eder. Ve “elsiz” ile demek istenen şeytandır ki, ateşten yaratılmıştır. İnsandaki öfke [gazab] sıfatı o ateşin alevindendir. Nefs ise çocuk gibidir. Gıdasını vermezsen kesilir ama açlıktan bir hararet ve kuruluk ortaya çıkar. Ve bu hararetin galip olmasıyla, nefsin muradı olan soğukluk ve nemi çaresiz vermeye zorlanıp, bunun tersini murad ettim. Ömrün sonuna kadar nefsin istediği şey yeme, içme ve cima’dır. Yine nefsin istediğini verdim. Yani, muradım üzere nefsim galip olup da nefsimi yenemedim.

Bu beyit, yukarıdaki beyitin zıddıdır, yani şöyle der: “Görünüşte her ne kadar zayıfsam da düşmanımı Hakk’ın izniyle yendim, ama nefs-i emmare ile şeytanı tümüyle yenip de ellerinden kurtulamadım, özümü göğündürdü.”

Ve bu beyitte, nefs-i şeytan’a galip olsa da olmasa da, salık-i arif’in dava ehli olmaması, fena ehli ve züill ve iftikar ehli olması, kendini daima âciz ve zelil göstermesi ve kendini beğenmişlikten [ucb] çok sakınması tenbihi vardır. Çünkü, her kim nefsinin beğenir ve onunla dost olursa, herkese düşman olur ve her düşmana mağlup olur. Aziz ise de zelil olur. Ve her kim ki nefsiyle düşmanlık üzere olur ve nefesine muhalefetten geri durmaz, herkese dost olur ve her düşmana galip olur.

İmdi “küt,” yani kötürüm ile kastedilen şehvet sıfatıdır ki cazibedir, yani eli var ayağı yoktur. Zahirde alet şehvet olan ki kastedilen nefstir. Ve “elsiz” ile kastedilen öfke [gazab] sıfatıdır. Yani eli ve ayağı yoktur. Öfkeye alet olmak için zahirde görünür. Bununla kastedilen şeytandır. Yani, “Allah’ın muradına uygun amel murad ettiğimde, nefs ve şeytanın muradlarına muhalefet üzere oldum ve nefsi susturmayı başardığımda, şehvet ve öfke şeytana yardım edip ve nefsimi yardımcı olup, ikisi elbirliği ederek beni yendiler. Ve

aynı zamanda da, ibadetlere ve taatlere yöneldikçe şeytan beni alıkoyar ve uzaklaştırırdı, ben vazgeçmezdim. Nefs, şeytana yardım edip ve üzerime gevşeklik verip ibadetlerin terkini sevdirdi ve tatlı gösterirdi. Daima bu savaşla onlara kimileyin galip ve kimileyin mağlup olurum. Bütünüyle ellerinden kurtulup kötülüklerinden emin olamazdım” diye süluk ehlini bu ikisi ile sürekli muhalefet üzere olmaya kandırır gider.

İmdi, dervişin ne acaib bir “sinek” olduğunu gör ki, devler ve periler ile Kahraman ve Süleyman gibi savaşır. Nefs ve şeytan ne yaramaz düşmanlardır ki, bu ikisinin elinden enbiya ve evliya –kendiliğinden tümüyle fani olmadıkça– ağlayıp inlemekten kurtulamamışlardır.

Kaf dağından bir taşı şöyle attılar bana

Öğlelik yola düştü üzeyazdı yüzümü

Kaf dağıyla kastedilen şer-i şerif dir ki, bütün mahlukatı kuşatmıştır ve büyük alimler [ulema-i izam] –Allah onların sayılarını çoğaltsın ve şanlarını yüceltsin– o dağ üzerinden her tarafın ahvaline bakarlar ki, her ne taraftan bir hal zahir olursa, etraftan ona taş atıp katl mi gerekir veya hadd mi gerekir veya azarlama mı veya cezalandırma mı gerekir, hemen gerekeni yerine getirip o tarafın yıkılan yerini tamir ederler. Çünkü alemin düzeni onların varlıkları sayesinde durur ve her ne taraftan İslam dinine ve şer-i şerif'e muhalif bir kimse görseler ve işitseler, kendilerine din uğrunda çaba harcamak düşer ve onu alıkoymaya çalışırlar.

Büyük şeyhlerin sözleri ise çoğunlukla mutlak olmakla anlaşılması da muğlak olup, zahir uleması bunların mutlak kelimelerini şer-i şerif'e muhalif zannederek çoğu kez yergi [ta'n] taşını onların üzerine bırakırlar ama o sözlerden şeyhlerin kastettiği zahir ulemasının anlayışına doğan manalara uygun düşmediğinden, onların yergi taşları şeyhlere dokunmaz. Çünkü zahir uleması batın ulemasının üzerine saldırırsa, batın uleması söyledikleri sözlerin şeriata uygunluğunu beyan eder ve o yergiden kurtulur. O yergi taşı onlara erişmiş olmaz. Yunus Emre Hazretleri buyururlar ki, “Zahir uleması benim sözümü mutlak anlamamakla, hakikatına erişmemeleri sebebiyle bana yergi taşlarını atarlar. Benim muradım, onların anladıkları gibi olmadığı için taş yol ortasında kaldı.” Öğlelik yola

düştü demekle Aziz'in muradı şudur ki: öğle günün ortasıdır, zahir ilmi de yarım ilimdir [ilm-i nısf]. Çünkü ilmin akaide ve amellere ilişkin olanı kelam ilmi ve fıkıh ilmidir ki, bunlara zahir ilmi derler. Ve ahlâka ve batın'ın tasfiyesine ilişkin olan ilim de yarım ilimdir. Ona batın ilmi derler ki, ahlak ilmi ve hakikat ilmidir. Batın ilmi ve hakikat ilmini zahir uleması anlayamaz ve en fazla anlayanın ilmi yol ortasındadır. Öğlelik yol dediği buna işaret eder. “Üzeyazdı yüzümü” sözü, “Neredeyse muradımı anlayacaklar ve üzerime örtülmesi [setr] farz olan ilmi onlara açıp beyan etmiş olmaktan korktum” demektir. Çünkü rububiyet sırrını açmak küfürdür. *Tefsir-i Kâdı*'da “Ey Resul! Rabbinden sana indirileni tebliğ et,” [Maide Suresi, 5/67] ayetinin tefsirinde, “ilahi sırlardan bazı sırlar vardır ki, ifşası haramdır” der. *İhya-yı Ulûm*'da, Zeyne'l Abidin radiyallahu anh'den naklen Gazzali şöyle buyurur: “Nice ilim cevherleri vardır ki eğer onlardaki ilahi sırları açıklasaydım, benim için puta tapıyor denirdi.” Bunun anlamını açıklamak gerekmez, ki ehline malumdur.

Balık kavağa çıkmış zift turşusun yemeğe

Leylek koduk doğurmuş baka şunun sözünü

Batın alimleri balık için, ilham yoluyla gönlüne varid olan marifetullah'dır, derler. Tevhid denizinde olur. O deniz de arifin gönlünün fezasındadır. Deniz dalgalandığında elbette balık dışarı gelip sahilde olan ariflere saçar ve lezzetinden can ve gönül ruhani gıdalar elde eder.

Kavak meyvesiz, boylu, güzel bir ağaçtır. Bununla kastedilen, marifet davası güden kaba zahiddir, ki baş olma [riyaset] esiridir. Büyük ehlullahın ibadetleri ve ıstılahlarından bazı kelimeler ezberleyip, yanına gelen gözü bağıllara bu marifeti kendi hali olmak üzere satar ve maksadı dünyayı yemektir. “Zift turşusu” dediği odur ki, ne kendisi hazzeder ne de dinleyenler hazzeder. Kendisi hazzetmez, bilir ki kendi hali değildir. Zira candan gelmeyen marifet lezzetsizdir. Bunun benzerini kamillerden birisi şöyle beyan etmiştir. Arabî'nin beyti:

Çadırları onların çadırları gibidir

İçinde bulunanlar ise onlar değildir

Yani cahil, marifet sözünü dünyayı yemek için ağzına alır, arif onu görür bilmezmiş gibi yapar [tecahül]. Marifet sözlerini öyle sözlerle dile getirir ki, örttüğünü kâmiller bilirler ve onun bu durumu “leyleğin sığa doğurması” gibi olur. Ve “leylek” ile kastedilen ehlullah’ın büyükleridir. Çünkü leylek, zahirde yeme-içme ve teamül yüzünü gösterir. Ve zahirde ahvalini halka gösterir ve halk bilir. Ama batın ahvalinin ne olduğunu ve arifin gönlünün hangi düşüncede ve hangi halde olduğunu kimse bilmez. Yedi kat yerleri ve Arş ve Kürsî’yi ararlarsa da arif-i billah’ın nerede olduğunu bilmezler. “Leyleğin sığa doğurması” büyük ehlullahın genellikle halin örtülmesi [tesettür-i hal] ile kayıtlı olmalarıdır. Özellikle, “balığın kavağa çıktığını” görünce daha fazla örtünür, gayb kubbelerinin altında gizlenirler. Hallerini örtmek için cahilâne sözler söylerler. Nitekim kavağa benzeyen cahiller arifâne sözler söylerler, ki onlara bakıp seyrederek. Daima yüksekte olan “leylek” cahilâne hareket edip kendini öyle gösterir — halk bana iltifat etmesin, yolculuğumdan geri kalmayayım diye. Halk ise “kavağın” sözüne inanıp “leyleğin” sözünü kınarlar. “Şunun söylediğine bak!” diye ayıplarlar. Ama ehl olanlar ikisinin de sözüne itimad etmeyip “Şunun sözüne bak!” diye şaşkınlık içerisinde kahrılar.

Yunus bir söz söyledi hiçbir söze benzemez

Erenler meclisinde bürür mana yüzünü

Aslına bakılırsa, Yunus Emre’nin bu sözü gibi bir söz önceki şeyhler tarafından söylenmemiştir. Gerçi görünüşte eğlence, şaka ve çocuk oyununa benzer ama batınen Allah’ın süslediği ilahi sırların ve sanatlı bir şekilde söylenmiş Hakkanî manaların yüzlerine na-mahremden örtmek için çekilmiş duvak ve yüz örtüsü [nikab] gibidir. Öyle ki, na-mahrem gözü görmesin ve eli ermesin. Yunus Emre için şu beyit doğrudur:

Her bir âşık bu yolda bir türlü nişân demiş

Biri nişân demedi nişânımdan ileri

Bu meselenin bir misali şuna benzer ki, buzağının burnuna kirpi derisinden burunsalık bağlarlar, anası tepsin de emzirmesin diye. İmdi, na-mahrem olanlar her bir beytin manasının sütünü emmek istedikçe, bu beyitlerin hakikat manası sütünü vermez, onları geri çevirir.

Melik ve Vehhâb Olan’ın yardımıyla kitap tamamlandı...